

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Водич за член 4
од Европската конвенција
за човековите права

Забрана на ропство и принудна работа

Ажурирано на 31 декември 2018 година

Horizontal Facility for Western Balkans and Turkey

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Ги покануваме издавачите и организациите кои сакаат да го преведат и/или умножат овој извештај или некој негов дел како печатена или електронска публикација да не контактираат на publishing@echr.coe.int за информации околу постапката за одобрување.

Доколку сакате да дознаете кои преводи на Водичот за судска пракса во моментов се преведуваат, Ве молиме да погледнете [Pending translations](#).

Водичот го подготви Директоратот на Одделението за судска пракса и не е обврзувачки за Судот. Можно е да подлежи и на уредничко ревидирање.

Водич изворно е напишани на англиски јазик. За прв пат тој е објавен во декември 2012 година, и редовно се ажурира. Ажурирањето на оваа верзија заврши на 31 декември 2018 година.

Водичот за судска пракса е достапен за преземање на www.echr.coe.int (Судска пракса – Анализа на судската пракса – Водич за судската пракса). За ажурираните публикации Ве молиме следете го налогот на Судот на Твитер <https://twitter.com/echrpublication>.

Преводот на Водичот е објавен со помош на соработката помеѓу Советот на Европа и Европскиот суд за човекови права, а целосно за него е одговорна Акцијата за превенција и борба против трговијата со луѓе во Северна Македонија на Хоризонталниот инструмент. Гледиштата изразени во документот не го одразуваат официјалното мислење на Европската унија.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2018

Содржина

Белешка до читателите	4
I. Општи начела	5
А. Структура на членот 4.....	5
Б. Начела на толкувањето	5
В. Специфичен контекст на трговија со луѓе.....	6
II. Забрана на ропство и принудна работа.....	7
А. Слобода од ропство и ропска зависност	7
1. Ропство.....	7
2. Ропска зависност.....	7
Б. Слобода од принудна или задолжителна работа.....	8
В. Разграничувања	10
1. Работа во затвор или при условен отпуст.....	11
2. Воена служба или заменска цивилна служба.....	12
3. Служба што се наложува за време на опасност или несреќа.....	13
4. Вообичаени граѓански обврски.....	13
III. Позитивни обврски	14
А. Позитивна обврска да се воведат соодветна законска и административна рамка.....	14
Б. Позитивна обврска да се преземат оперативни мерки	15
В. Процесни обврски да се спроведат истрага	16
Список на цитирани предмети	17

Белешка до читателите

Овој водич е дел од серијата водичи за судската пракса што ги објавува Европскиот суд за човекови права (во понатамошен текст „Судот“, „Европскиот суд“ или „Судот во Стразбур“) за да ги информира правните практичари за темелните пресуди и одлуки што ги носи Судот во Стразбур. Конкретно овој водич ја анализира и сумира судската пракса во однос на член 4 од Европската конвенција за човековите права (во понатамошен текст „Конвенцијата“ или „Европската конвенција“) до 31 декември 2018 година. Читателите овде ќе ги најдат клучните начела од оваа област како и релевантните значајни судски одлуки.

Цитираната судска пракса е избрана од водечките, главните и/или скорешните пресуди и одлуки.*

Пресудите и одлуките на Судот служат не само за одлучување по оние предмети што Судот ги разгледува туку, и поопшто, да ги расветли, гарантира и развие правилата воспоставени со Конвенцијата, со што се придонесува државите да ги почитуваат обврските што ги презеле како договорни страни (*Ireland v. the United Kingdom*, § 154, 18 January 1978, Series A no. 25, а од поскоро и, *Jeronovičs v. Latvia* [GC], no. 44898/10, § 109, ECHR 2016).

Мисијата на системот воспоставен со Конвенцијата е да се одредат прашања од јавната политика кои се од општ интерес, и со тоа и да се подигнат стандардите за заштита на човековите права и да се прошири правната наука и филозофија за човековите права широм заедницата на државите од Конвенцијата (*Konstantin Markin v. Russia* [GC], § 89, no. 30078/06, ECHR 2012). И навистина, Судот ја нагласи улогата на Конвенцијата како „уставен инструмент на европскиот јавен поредок“ на полето на човековите права (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], no. 45036/98, § 156, ECHR 2005-VI).

Овој водич содржи упатување на клучните зборови за секој цитиран член од Конвенцијата и од нејзините дополнителни протоколи. Правните прашања што се разгледуваат во секој предмет се резимирани во [Списокот на клучни зборови](#), избрани од лексиконот на термини преземени (во повеќето случаи) директно од текстот на Конвенцијата и Протоколот.

[HUDOC базата на податоци](#) што ја содржи судската пракса на Судот дава можност да се пребарува според клучен збор. Пребарувањето со клучни термини овозможува да се најдат документи со слична правна содржина (во сите предмети образложенијата и заклучоците на Судот се резимирани со помош на клучни зборови). Клучните зборови за поединечните предмети може да се пронајдат преку кликување врз тагот „Case Details [Детали за предметот]“ во HUDOC. За дополнителни информации за базата на податоци HUDOC и за клучните зборови, Ве молиме погледнете го [Упатството за користење на HUDOC](#).

---

* Цитираната судска пракса можно е да биде на двата службени јазици на Судот и на Европската комисија за човекови права (англиски и француски). Освен ако не е поинаку наведено, сите упатувања се однесуваат на пресудите за основаност донесени од Судскиот совет. Скратувањето „(dec.)“ посочува дека цитатот се однесува на одлука [decision] на Судот, додека пак „[GC]“ посочува дека предметот бил разгледуван од Големите судски совет [Grand Chamber]. Пресудите на Судскиот совет кои сè уште не станале правосилни во времето на објавувањето на ова ажурирање обележани се со ѕвездичка (*).

I. Општи начела

Член 4 на Конвенцијата – Забрана на ропство и принудна работа

- „1. Никој не смее да биде држан во ропство или во ропска зависност.
2. Никој не смее да биде присилен да врши принудна или задолжителна работа.
3. Во смисла на овој член, за „принудна или задолжителна работа“ нема да се смета:
  - (а) секоја работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор под услови предвидени во член 5 од оваа Конвенција или за време на условниот отпуст;
  - (б) секоја служба која има воен карактер или некоја друга служба наместо задолжително служење на воениот рок, кога се работи за лица кои се повикале на приговор на совеста во оние земји во кои тоа е предвидено со закон;
  - (в) секоја служба која се наложува во случај на опасност или несреќа, што го загрозува животот и благосостојбата на заедницата;
  - (г) секоја работа или служба кои се составен дел на вообичаените граѓански обврски.“

Клучни зборови HUDOC

Slavery (4-1) – Servitude (4-1) – Trafficking in human beings (4-1) – Forced labour (4-2) – Compulsory labour (4-2) – Work required of detainees (4-3-a) – Work required to be done during conditional release (4-3-a) – Service of military character (4-3-b) – Alternative civil service (4-3-b) – Service exacted in case of emergency (4-3-c) – Service exacted in case of calamity (4-3-c) – Normal civic obligations (4-3-d)

A. Структура на членот 4

1. Членот 4 од Конвенцијата, заедно со членот 2 и 3 од Конвенцијата, ја чуваат една од темелните вредности на демократските општества (*Siliadin v. France*, § 112; *Stummer v. Austria* [GC], § 116).
2. Членот 4 став 1 од Конвенцијата налага дека „никој не смее да биде држан во ропство или во ропска зависност“. За разлика од повеќето материјално-правни клаузули од Конвенцијата, член 4 став 1 не допушта исклучоци, ниту пак се можни отстапки согласно член 15 став 2, дури и во случај на општа опасност којашто се заканува по животот на нацијата (*C.N. v. the United Kingdom*, § 65; *Stummer v. Austria* [GC], § 116).
3. Член 4 став 2 на Конвенцијата забранува принудна или задолжителна работа (*ibid.*).
4. Член 4 став 3 од Конвенцијата нема за намера да ја „ограничи“ примената на правото загарантирано со став 2, туку да ја „разграничи“ самата содржина на правото, бидејќи чини една целина заедно со став 2 и посочува што терминот „принудна или задолжителна работа“ не треба да вклучува (*ibid.*, § 120).

B. Начела на толкувањето

5. Судот никогаш не ги сметал одредбите од Конвенцијата за единствена референтна рамка за толкување на правата и слободите загарантирани во неа. Судот одамна констатираше дека едно од главните начела за примена на одредбите од Конвенцијата е што Конвенцијата не се применува во вакум. Како меѓународен договор, Конвенцијата мора да се толкува во светло на правилата за толкување утврдени со Виенската конвенција од 23 мај 1969 година за правото на меѓународните договори. Согласно оваа Конвенција, од Судот се бара да го утврди редовното значење што треба да им се даде на зборовите во нивниот контекст и во светло на целта и намерата на одредбата од каде

што се црпат. Судот мора да го земе во предвид фактот дека контекстот на одредбата е договорот за ефективна заштита на поединечните човекови права и дека Конвенцијата мора да се чита како целина, и да се толкува на начин што да се поткрепи внатрешната доследност и усогласеност помеѓу најразличните одредби. Исто така, мора да се земат предвид и сите релевантни правила и начела од меѓународното право што важат за односот помеѓу договорните страни, и Конвенцијата треба колку што е можно повеќе да се толкува во согласност со другите правила на меѓународното право, од коешто и самата е дел. Целта и намерата на Конвенцијата, како инструмент за заштита на поединецот, налагаат нејзините одредби да се толкуваат и применуваат на начин што нејзините гаранции да бидат практични и ефективни (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, §§ 273-275).

6. При толкувањето на концептите согласно член 4 на Конвенцијата, судот се потпира на меѓународните инструменти како што се Конвенцијата против ропството од 1926 година (*Siliadin v. France*, § 122), Дополнителната конвенција за укинување на ропството, трговијата со робови и институциите и практиките слични на ропство (*C.N. and V. v. France*, § 90), Конвенција на МОТ бр. 29 (Конвенцијата против принудната работа) (*Van der Mussele v. Belgium*, § 32) и Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговија со луѓе и Протоколот за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено со жени и деца, со која се надополнува Конвенцијата на Обединетите Нации против транснационалниот организиран криминал од 2000 година (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 282).

7. Не смее да се изгубат од предвид и посебните особености на Конвенцијата или фактот дека Конвенцијата претставува жив инструмент кој мора да се толкува во светло на денешните услови, и дека сè повисоките стандарди кои се бараат на полето на заштитата на човековите права и темелните слободи соодветно и неизбежно налагаат и поголема цврстина во оценување на повредите на темелните вредности на демократските општества (*Siliadin v. France*, § 121; *Stummer v. Austria* [GC], § 118).

В. Специфичен контекст на трговија со луѓе

8. Во член 4 не се споменува трговија со луѓе, туку се забранува „ропство“, „ропска зависност“ и „принудна или задолжителна работа“ (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 272).

9. Трговија со луѓе, по самата своја природа и целта на експлоатацијата, се заснова врз уживање на права својствени за правото на сопственост. Човечките суштества се третираат како стоков производ што се купува и продава и присилува на принудна работа, често пати за мал надомест или без надомест, обично во секс-индустријата, но и во други области. Трговијата со луѓе подразбира надзор одблиску на активностите на жртвите, чишто движења често пати се ограничени. Таа претполага употреба на насилство и закани кон жртвите, кои живеат и работат во тешки услови. Во појаснителниот извештај кон Конвенцијата за борба против трговијата со луѓе, истата се опишува како современ облик на старата трговија со робови во светски размери (*ibid.*, § 281; *M. and Others v. Italy and Bulgaria*, § 151).

10. Не постои никакво сомнение дека трговијата со луѓе е закана по човековото достоинство и темелните слободи на жртвите и не може да се смета за компатибилна со демократското општество и со вредностите утврдени со Конвенцијата (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 282).

11. Затоа Судот, земајќи ја во предвид својата обврска да ја толкува Конвенцијата во светло на денешните услови, смета дека е неопходно да се утврди, во специфичниот контекст на трговијата со луѓе, дали постапувањето во однос на кое жалителот поднесува жалба претставува „ропство“, „ропска зависност“ или „принудна и задолжителна работа“ (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 282). Судот смета дека самата трговија со луѓе, во смисла на член 3 (а) од Протоколот за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено со жени и деца, со која се надополнува Конвенцијата на Обединетите Нации против транснационалниот организиран криминал, и член 4(а) од Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговијата со луѓе, спаѓа во опсегот на член 4 од Конвенцијата (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 282; *M. and Others v. Italy and Bulgaria*, § 151).

II. Забрана на ропство и принудна работа

A. Слобода од ропство и ропска зависност

Член 4 став 1 од Конвенцијата

„1. Никој не смее да биде држан во ропство или во ропска зависност.“

Клучни зборови HUDOC

Slavery (4-1) – Servitude (4-1) – Trafficking in human beings (4-1)

1. Ропство

12. При разгледувањето на делокругот на „ропство“ согласно член 4, Судот упатува на класичната дефиниција на ропство која е содржана во Конвенцијата против ропство од 1926 година, а која ропството го дефинира како „положба или состојба на лицето врз кое се уживаат некое или сите права својствени за правото на сопственост“ (*Siliadin v. France*, § 122).

13. Во *Siliadin v. France*, каде жалителката, [веќе] осумнаесетгодишната државјанка на Того, била принудена да работи како домашна помошничка петнаесет часа дневно, без слободен ден и без плата, и тоа неколку години, Судот констатира дека постапувањето што го проживеала претставува ропска зависност и принудна и задолжителна работа, иако не соодветствува на ропство. Судот веруваше дека, иако жалителката очигледно била лишена од личната автономија, таа не била држана во ропство затоа што не постоело вистинско право на правна сопственост врз неа, со што таа би се довела во положба на „предмет“ (§ 122).

14. Во случајот на наводна трговија со луѓе со малолетна девојка, Судот исто така сметаше дека не постојат достаточни докази кои би посочиле дека таа била држана во ропство. Судот веруваше дека, дури и под претпоставка таткото на жалителката да примил извесна сума пари заради наводниот брак, со оглед на околностите, таквиот паричен надомест не би можел да се смета дека претставува цена својствена за пренос на сопственост, односно да влезе во концептот за ропство. Во врска со ова, Судот потенцира дека бракот има длабоко вкоренети социјални и културни конотации кои може во голема мера да се разликуваат од едно до друго општество, поради што ова плаќање може основано да се прифати дека претставува подарок од едното семејство на друго, традиција која им е својствена на голем број различни култури во денешното општество (*M. and Others v. Italy and Bulgaria*, § 161).

2. Ропска зависност

15. Во смисла на Конвенцијата, „ропска зависност“ значи обврска за давање услуги што се наметнува со употреба на принуда, и се поврзува со концептот на ропство (*Seguin v. France* (dec.); *Siliadin v. France*, § 124).

16. Што се однесува до концептот „ропска зависност“, она што се забранува е „особено сериозен облик на лишување од слобода“. Ропската зависност вклучува „покрај обврска за извршување на одредени услуги за другите ... и обврска ‘слугата’ да живее на имотот на другото лице и неможност да си ја смени ситуацијата (*ibid.*, § 123).

17. Судот забележа дека ропската зависност претставува специфичен облик на принудна или задолжителна работа или со други зборови, „отежната“ принудна или задолжителна работа. Впрочем, темелната особина што ја создава разликата помеѓу ропската зависност и принудната или задолжителна работа во смисла на член 4 од Конвенцијата лежи во чувството на жртвите дека нивната ситуација е трајна и дека не е веројатно дека ќе се смени. Судот констатира дека е доволно ова чувство да се заснова на гореспоменатите објективни критериуми или да го предизвикуваат или одржуваат во живот лицата одговорни за ситуацијата (*C.N. and V. v. France*, § 91).

18. Во врска со ова, Судот подвлече дека домашната ропска зависност е посебно кривично дело, различно од трговијата со луѓе и експлоатацијата и претполага сложено множество на динамики, опфаќајќи и отворени и повеќе суптилни форми на принуда, за да се изнуди покорноста (*C.N. v. the United Kingdom*, § 80).

19. Во *Siliadin v. France* Судот сметаше дека жалителката била држана во ропска зависност, бидејќи покрај фактот што од жалителката се барало да извршува принудна работа, таа била и малолетничка без ресурси, ранлива и изолирана без средства за да живее на друго место освен во домот каде што работела, оставена на нивна милост и целосно зависна од нив, без да има слобода на движење и без слободно време (§§ 126-127). Види и *C.N. and V. v. France*, каде Судот констатира дека првиот жалител бил држан во ропска зависност, но не и вториот жалител (§§ 92-93).

Б. Слобода од принудна или задолжителна работа

Член 4 став 2 од Конвенцијата

“2. Никој не смее да биде присилен да врши принудна или задолжителна работа.”

Клучни зборови HUDOC

Forced labour (4-2) – Compulsory labour (4-2)

20. Член 4 став 2 од Конвенцијата забранува принудна или задолжителна работа (*Stummer v. Austria* [GC], § 117). Но, во член 4 не е дефинирано што се подразбира со „принудна или задолжителна работа“ ниту пак за оваа точка може да се најдат некакви насоки во разните документи на Советот на Европа кои се однесуваат на подготвителната работа за Европската конвенција (*Van der Musselle v. Belgium*, § 32).

21. Во случајот *Van der Musselle v. Belgium* Судот прибегна кон Конвенцијата на МОТ бр. 29 за принудна или задолжителна работа. Во смисла на Конвенцијата, терминот „принудна или задолжителна работа“ значи „секоја работа или услуга што се изнудува од некое лице под закана од какво било казнување и за којашто односното лице не се понудило себеси доброволно“. Судот оваа дефиниција ја зеде за појдовна точка во толкувањето на член 4 став 2 од Конвенцијата (*ibid.*; *Graziani-Weiss v. Austria*; *Stummer v. Austria* [GC], § 118 и *Adigüzel v. Turkey* (dec.), §§ 26-27, при што во нив се цитирани упатувањата на судската пракса).

22. Точно е дека англискиот збор „labour“ [труд, работа] често пати се користи со потесно значење на мануелна работа, но тој исто така го носи и широкото значење на францускиот збор „travail“, кое што треба да се усвои за овој контекст. Поткрепата за ова Судот ја наоѓа и во дефиницијата поместена во член 2 став 1 од Конвенцијата на МОТ бр. 29 („all work or service“ [секоја работа или услуга], „tout travail ou service“ на француски), во член 4 став 3(г) од Европската конвенција („any work or service“ [која било работа или услуга], „tout travail ou service“ на француски) како и во самиот назив на Меѓународната организација на труд (МОТ) [International Labour Organization (ILO)], чишто активности во никој случај не се ограничени на сферата на мануелна работа (*Van der Musselle v. Belgium*, § 33).

23. Со цел да се појасни поимот „работа“ во смисла на член 4 став 2 од Конвенцијата, Судот подвлече дека не секоја работа што се изнудува од лицето под закана од „казнување“ мора да значи дека претставува „присилна или принудна работа“ што се забранува со оваа одредба. Видот и обемот на извршената работа се фактори што треба да се земат предвид. Овие фактори помагаат да се направи разлика помеѓу „принудна работа“ и помош, која е разумно да се очекува од другите членови на семејството или од луѓето со кои се споделува сместувањето. Во таа насока, во случајот на *Van der Musselle v. Belgium* Судот го искористи поимот „несразмерно оптоварување“ за да утврди дали адвокатот подлежел на задолжителна работа кога од него се барало бесплатно да брани клиенти во својство на адвокат назначен од судот (§ 39; види и *C.N. and V. v. France*, § 74).

24. Првата придавка „принудна“ создава претстава за физичко или ментално присилување. Што се однесува до терминот „задолжителна“, истиот не може да се однесува на кој било облик на законско

задолжение или обврска. На пример, работата што треба да се изврши според некој договор за кој слободно се преговарало не може да се смета дека спаѓа во делокругот на член 4 по единствен основ што едната од страните се обврзала кон другата страна да ја изврши односната работа и ќе подлежи на санкции доколку не си го испочитува ветеното (*Van der Musselle v. Belgium*, § 34). Она што треба да постои е работа „изнудена ... под закана од какво било казнување“ како и извршена спротивно на волјата на засегнатото лице, односно работа за која лицето „не се понудило себеси доброволно“ (*ibid.*).

25. Судот забележа дека во глобалниот извештај „Трошокот на принуда“ усвоен од Меѓународната конференција на трудот во 1999 година, поимот „казнување“ се користи во широка смисла, што се потврдува и со употребата на терминот „какво било казнување“. Затоа Судот сметаше дека „казнувањето“ може да претставува физичко насилство или задржување, но може да поприми и посуптилни форми од психолошка природа, на пример: закани жртвите да се пријават кај полициски или миграциски органи кога нивното вработување е со нелегален статус (*C.N. and V. v. France*, § 77).

26. Судот констатира дека е исполнет првиот критериум, имено „закана од било каков вид на казнување“ во *Van der Musselle v. Belgium* каде што жалителот, адвокат стажант, ризикувал Советот на Адвокатската комора да го избрише неговото име од списокот на стажанти или да ја одбие неговата пријава за прием во адвокатскиот регистар (§ 35); во *Graziani-Weiss v. Austria* каде одбивањето на жалителот, адвокат, да делува како старател довело до изрекување на дисциплински санкции (§ 39); во *C.N. and V. v. France* каде на жалителката ѝ се заканувале дека ќе ја вратат назад во земјата на потекло (§ 78).

27. Во *Siliadin v. France* Судот сметаше дека иако на жалителката, инаку малолетничка, не ѝ се заканувале со „казнување“, останува фактот дека таа се наоѓала во еквивалентна ситуација во смисла на перципираната сериозност на заканата, бидејќи таа била адолесцентка во туѓа земја, противзаконски дојдена на француско тло, и стравувала полицијата да не ја уапси. Тие го потхранувале нејзиниот страв, и ја навеле да верува дека нејзиниот статус ќе се регулира (§ 118).

28. Обратно, во случај на *Tibet Menteş and Others v. Turkey* (§ 68) Судот забележал дека жалителите, работници во аеродромските продавници, кои се жалеле на прекувремена работа, доброволно се согласиле на условите за работа кои подразбирале непрекинати 24-часовни смени. Покрај тоа, не постоеле индиции за какво било физичко или ментално принудување за да се присилат жалителите на прекувремена работа. Самата можност да бидат отпуштени во случај да одбиле да работат, според ставот на Судот, не соодветствува на „закана од казнување“ во смисла на член 4. Оттука, Судот зазел став дека првиот услов не е исполнет, и ја отфрлил жалбата како некомпатибилна *ratione materiae* со член 4 од Конвенцијата.

29. Во *Adigüzel v. Turkey* (dec.), каде жалителот, судски вештак по медицина, навел дека му барале да работи надвор од пропишаното работно време без паричен надомест. Судот верувал дека со избирање да работи како државен службеник за општината, жалителот морал да знае од самиот почеток дека можел да биде изложен на работење надвор од стандардното работно време без да му се плати. Освен тоа, макар и што не било достапно парично надоместување, жалителот можел да земе слободни денови како компензација, кои никогаш не ги побарал. Оттука, тој не можел да тврди дека бил несразмерно оптоварен. Ризикот од намалување на платата, па дури и од отпуштање поради тоа што одбивал да работи надвор од работното време, не бил доволен за да се заклучи дека му барале да работи под закана од „казнување“. Во светло на претходно кажаното, Судот зазел став дека дополнителните услуги кои му биле наложени на жалителот да ги пружи не претставуваат „принудна или задолжителна работа“. Судот ја отфрлил жалбата како некомпатибилна *ratione materiae* со член 4 од Конвенцијата (§§ 30-35).

30. Судот го зел во предвид вториот критериум, односно дали жалителот се понудил себеси доброволно за работата (*Van der Musselle v. Belgium*, § 36) но не му дал одлучувачка тежина на овој елемент - претходната согласност на жалителот за задачите што требало да се извршат (*ibid.*; *Graziani-Weiss v. Austria*, § 40; *Adigüzel v. Turkey* (dec.), § 30).

31. Наместо тоа Судот ги зема во предвид сите околности на случајот во светло на темелните цели на член 4 кога одлучува дали услугата што се бара да се изврши спаѓа во рамките на забраната на

„принудна или задолжителна работа“ (*ibid.*, § 37; *Bucha v. Slovakia* (dec.)). Стандардите што Судот ги развил за оценување на тоа што може да се смета за нормално во поглед на работните обврски на членовите на одредена професија земаат предвид дали дадените услуги излегуваат надвор од границите на нормалните професионални активности на засегнатото лице; дали услугите се платени или не или пак дали услугите вклучуваат друг фактор на надоместување; дали обврската се заснова на концептот за социјална солидарност; и дали наметнатото оптоварување е несразмерно (*Graziani-Weiss v. Austria*, § 38; *Mihal v. Slovakia* (dec.), § 64).

32. Било констатирано дека ниту едно од овие прашања не произлегува согласно член 4 во случаите кога вработениот не бил платени за извршената работа, но работата се вршела доброволно и не се оспорувало правото на исплата (*Sokur v. Ukraine* (dec.)), кога жалителот бил преместен на помалку доходовно работно место (*Antonov v. Russia* (dec.)), кога законот за социјална помош налагал жалителката да побара и да прифати каков било вид на работа, независно од тоа дали работата е погодна или не, при што би ѝ се намалила помошта доколку ја одбиела работата (*Schuitmaker v. the Netherlands* (dec.)), кога од жалителот, нотар, било побарано да прими намален хонорар кога работел за непрофитни организации (*X. v. Germany*, одлука на Комисијата), или кога жалителот се жалел за несправедливоста на условите за работа и плаќање што ги наметнала државата врз роднините на лицата со попреченост кои делувале како лични помошници (*Radi and Gherghina v. Romania* (dec.)). Обратно, Судот констатира, во случајот *Chowdury and Others v. Greece*, дека ситуацијата на жалителите – нерегуларни мигранти кои работеле во тешки физички услови и без плата, под надзор на вооружени стражари, во оранжерији за производство на јагоди во определен регион на Грција – претставува трговија со луѓе и принудна работа.

В. Разграничувања

Член 4 § 3 од Конвенцијата

„3. Во смисла на овој член, за „принудна или задолжителна работа“ нема да се смета:

- (а) секоја работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор под услови предвидени во член 5 од оваа Конвенција или за време на условниот отпуст;
- (б) секоја служба која има воен карактер или некоја друга служба наместо задолжително служење на воениот рок, кога се работи за лица кои се повикале на приговор на совеста во оние земји во кои тоа е предвидено со закон;
- (в) секоја служба која се наложува во случај на опасност или несреќа, што го загрозува животот и благосостојбата на заедницата;
- (г) секоја работа или служба кои се составен дел на вообичаените граѓански обврски.“

Клучни зборови HUDOC

Work required of detainees (4-3-a) – Work required to be done during conditional release (4-3-a) – Service of military character (4-3-b) – Alternative civil service (4-3-b) – Service exacted in case of emergency (4-3-c) – Service exacted in case of calamity (4-3-c) – Normal civic obligations (4-3-d)

33. Став 3 од член 4 служи како помош при толкувањето на ставот 2. Четирите потставови на ставот 3, без оглед на нивната различност, се засноваат на идеите водилки за општото добро, социјална солидарност и она што е нормално во редовниот тек на нештата (*Van der Musselle v. Belgium*, § 38; *Karlheinz Schmidt v. Germany*, § 22; *Zarb Adami v. Malta*, § 44).

1. Работа во затвор или при условен отпуст

34. Член 4 став 3 (а) посочува дека терминот „принудна или задолжителна работа“ не вклучува „секоја работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор“ (*Stummer v. Austria* [GC], § 119) или за време на условен отпуст од затвор.

35. Кога утврдува што треба да се смета за „работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор“, Судот ги зема предвид стандардите што преовладуваат во земјите-членки (*ibid.*, § 128).

36. На пример, кога Судот ја разгледувал работата што му била наложена на еден рецидивист во затвор, при што неговиот отпуст бил условен со акумулирање на одредена сума заштеда, иако прифатил дека работата била задолжителна, Судот не констатирал повреда на член 4 од Конвенцијата врз основа на тоа дека се исполнети условите од член 4 став 3 (а) (*Van Droogenbroeck v. Belgium*, § 59). Според ставот на Судот наложената работа не го надминувала „нормалното“ во овој контекст, бидејќи била замислена да му помогне на лицето да се реинтегрира во општеството, а како правна основа ги имала одредбите кои биле слични на одредбите од законите на други земји-членки на Советот на Европа (*ibid.*; *Stummer v. Austria* [GC], § 121; *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, § 90).

37. Што се однесува до парична награда за затвореници, Комисијата веруваше дека член 4 не содржи никакви одредби за парична награда на затворениците за нивната работа (*Twenty-one detained persons v. Germany*, одлука на Комисијата; *Stummer v. Austria* [GC], § 122). Судот забележа дека дошло до одреден последователен развој во ставовите по ова прашање, што особено се одразило и во Европските затворски правила од 1987 и 2006, каде се повикува на правична парична надомест за затворениците за нивната работа (*Zhelyazkov v. Bulgaria*, § 36; *Floroiu v. Romania* (dec.), § 34). Но, Судот сметаше дека тоа што затвореникот не бил платен за работата што ја извршил, само по себе не спречува овој вид на работа да се смета за „работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор“ (*ibid.*, § 33).

38. На пример, во *Floroiu v. Romania*, Судот забележал дека затворениците можеле или да вршат платена работа или, во случај на задачи кои помагаат за тековното одржување на затворот, работа за која не следува парична надомест, но која им дава право да им се намали казната. Согласно националните закони, затвореници можеле да бираат помеѓу двата вида на работа, откако биле информирани за условите што важат за секој од случаите. Судот, земајќи го во предвид фактот дека на жалителот му било одобрено значајно намалување на времето што му останало да го отслужи, констатира дека работата што ја извршил жалителот не била целосно неплатена и затоа работата што ја извршил жалителот може да се смета за „работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор“ во смисла на член 4 став 3 (а) од Конвенцијата (§§ 35-37).

39. Неодамна беше свикан Големиот судски совет за да го испита прашањето дали член 4 ѝ налага на државата да ги вклучи затворениците кои работат во системот на социјална заштита, имено, во системот за старосна пензија. Советот забележа дека, макар што апсолутното мнозинство од договорните држави на некој начин ги вклучуваат затворениците во националниот систем за социјално осигурување или им обезбедува некаква специфична програма за осигурување, само мал број земји ги вклучуваат затворениците кои работат во системот на старосни пензии. Па така, австрискиот закон го следи развојот на европското право со тоа што на сите затвореници им дава здравствена заштита и заштита од несреќи, а пак затворениците што работат се вклучуваат во програми за осигурување од невработеност, но не и во системот на старосни пензии (*Stummer v. Austria* [GC], § 131). Затоа Советот сметаше дека не постои доволен консензус околу прашањето за вклучување на затворениците кои работат во системот на старосни пензии. Советот веруваше дека, макар што Правилото 26.17 од Европските затворски правила, со кое се пропишува дека колку што е тоа возможно затворениците кои работат ќе се вклучуваат во националните системи на социјална заштита, претставува тренд што еволуира, истото не може да се преточи во обврска согласно член 4 од Конвенцијата. Како последица

на ова, задолжителната работа што ја извршил жалителот како затвореник без да биде вклучен во систем на старосна пензија мора да се смета за „работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор“ во смисла на член 4 став 3 (а) (*ibid.*, § 132; *Floroiu v. Romania* (dec.), § 32).

40. Во случајот каде жалителот се жалел на обврската на затворениците да извршуваат работа во затвор и откако ќе ја достигнат возраста на пензионирање, Судот, земајќи ја во предвид целта на наметнатата работа, нејзината природа, нејзиниот обем и начинот на кој се извршувала, а и забележувајќи дека не постои консензус помеѓу земјите-членки на Советот на Европа по ова прашање, се увери дека не може да се констатира постоење на апсолутна забрана согласно член 4 од Конвенцијата; и дека задолжителната работа што ја вршел жалителот за време на неговиот престој во затвор, вклучително и работата што ја извршувал откако ја достигнал возраста за пензионирање, може да се смета за „работа која нормално се бара од лицата кои се наоѓаат во затвор“ во смисла на член 4 став 3 (а) од Конвенцијата (*Meier v. Switzerland*, §§ 72-79).

2. Воена служба или заменска цивилна служба

41. Член 4 став 3 (б), ја исклучува од делокругот на „принудна или задолжителна работа“ која е забранета со член 4 став 2, „секоја служба која има воен карактер или некоја друга служба наместо задолжително служење на воениот рок, кога се работи за лица кои се повикале на приговор на совеста во оние земји во кои тоа е предвидено со закон“ (*Bayatyan v. Armenia* [GC], § 100; *Johansen v. Norway*, одлука на Комисијата).

42. Во одлуката на Комисијата за *W., X., Y. and Z. v. the United Kingdom*, каде жалителите биле малолетници кога пристапиле во вооружените сили на Обединетото Кралство, Комисијата веруваше дека службата во која влегле жалителите подлежи на ограничувачката одредба согласно член 4 став 3, па затоа секоја жалба дека таквата служба претставува „принудна или задолжителна работа“ треба да се отфрли како очигледно неоснована со оглед на изречната одредба од член 4 став 2 (б) од Конвенцијата.

43. Но, Комисијата веруваше дека во член 4 се прави разлика помеѓу „ропска зависност“ и „принудна или задолжителна работа“ и иако тие често пати фактички се преклопуваат, не може да се сметаат за еквиваленти, и дека клаузулата со која изречно се исклучува воената служба од делокругот на терминот „принудна или задолжителна работа“ не ја исклучува присилно таквата служба во сите околности од испитување во светло на забраната насочена против „ропство или ропска зависност“ (*W., X., Y. and Z. v. the United Kingdom*, одлука на Комисијата). Комисијата веруваше дека, општо земено, должноста на војникот кој се регрутира по станување полнолетен, да ги почитува условите на ангажманот и ограничувањето на слободата и на личните права што произлегуваат од тоа, не претставува таква повреда на правата што би можела да се доведе во смисла на „ропство или ропска зависност“ (*ibid.*). Комисијата констатира дека малолетната возраст на жалителите кои влегле во службата со согласност од нивните родители, не може да припише атрибут на „ропска зависност“ врз нормалната состојба на војникот (*ibid.*).

44. Но, неодамна, во случајот *Chitos v. Greece*, кој се однесува на обврската наметната врз армиски офицер да ѝ плати на државата значителен износ пари за да му дозволат да ја напушти воената служба пред истекот на договорениот период на службување, Судот се одвои од погорното толкување на Комисијата и сметаше дека ограничувањето согласно член 4 став 3 е наменето за воена служба само преку регрутација, а не се однесува и на кариерното служење во војска. Судот веруваше дека потставот 3 (б) од член 4 мора да се согледа како целина. Читањето на целиот потстав во овој контекст укажува, дека важи за задолжителната воена служба во државите каде што постои таков систем поради две причини: 1) поради споменување на приговарачи на совеста, кои очигледно би биле регрути, а не професионални офицери во војска, и 2) преку експлицитно споменување на задолжителна воена служба на крајот од потставот. Судот понатаму констатира дека ваквото толкување е поткрепено и во Конвенцијата на МОТ бр. 29 како и во ставот заземен од страна на Европскиот комитет за социјални права и Комитетот на министри (§§ 83-89).

45. Во погоре споменатиот случај на *Chitos v. Greece* Судот констатира дека, макар што е легитимно за државите да бараат задолжителен период на служба за армиските офицери по завршување на

студиите, како и плаќање надомест во случај на предвремена оставка, со цел да си ги надоместат трошоците поврзани со нивното образование, мора да постои рамнотежа помеѓу различните засегнати интереси. Во конкретните околности на случајот, Судот констатира повреда на член 4 став 2 по основ на тоа што надлежните органи поставиле несразмерно оптоварување врз жалителот (§ 109; како контраст, види *Lazaridis v. Greece* (dec.)).

3. Служба што се наложува за време на опасност или несреќа

46. Член 4 став 3 (в) ја исклучува од делокругот на принудна или задолжителна работа секоја служба која се наложува во случај на опасност или несреќа, што ги загрозува животот и благосостојбата на заедницата. Во врска со тоа, Комисијата веруваше дека обврската на носителот на дозвола за оружје активно да учествува во пуштање гас во дупките на лисиците, како дел од акцијата за сузбивање на епидемија – дури и ако погорната обврска спаѓа во рамките на поимот за задолжителна работа – била оправдана согласно член 4 став 3 (в) кој допушта изнудување на услуги во случај на опасност или несреќа што се заканува по животот или благосостојбата на заедницата, или согласно член 4 став 3 (г) кој допушта услуги коишто се составен дел на вообичаените граѓански обврски (*S. v. Germany*, одлука на Комисијата). Во случајот кој се однесува на барањето жалителот да отслужи една година во јавна стоматолошка служба во северна Норвешка, двајца членови на Комисијата веруваа дека таквата служба преставува услуга која била разумно наложена врз жалителот во услови на опасност што се заканувала по благосостојбата на заедницата, и не претставувало принудна или задолжителна работа (*I. v. Norway*, одлука на Комисијата).

4. Вообичаени граѓански обврски

47. Со член 4 став 3 (г) од делокругот на принудна или задолжителна работа се исклучува секоја работа или служба која е составен дел на вообичаените граѓански обврски (*Van der Musselle v. Belgium*, § 38).

48. Во *Van der Musselle v. Belgium* Судот прифати дека жалителот, адвокат стажант, претрпел одредена штета од причина што не добивал парична награда и трошоците не му биле надоместувани, но оваа штета одела рака под рака со предностите што ги уживал и не се покажало дека се прекумерни. Судот верувал дека, макар што и платената работа може да се квалификува како принудна или задолжителна работа, неисплаќање на парична награда и неисплаќање на трошоците претставуваат релевантен фактор кога се разгледува што е сразмерно или вообичаено при вршење на дејноста. Забележувајќи дека жалителот немал несразмерно оптоварување со работата што му била наметната и дека износот на трошоците што директно ги претрпел за правната работа што ја вршел бил прилично мал, Судот заклучил дека тој не бил жртва на задолжителна работа во смисла на член 4 став 2 од Конвенцијата (§§ 34-41).

49. Неодамна Судот заклучи дека обврската на лекарот да учествува во итна медицинска служба не претставува задолжителна или принудна работа во смисла на член 4 став 2 и го прогласи релевантниот дел од жалбата за недопуштен како очевидно неоснован (*Steindell v. Germany* (dec.)). Во овој случај Судот сметаше дека е релевантно, особено тоа што (i) услугите што требало да се дадат биле платени и не излегувале надвор од границите на нормалните професионални активности на лекарот; (ii) разгледуваната обврска се засновала на концептот за професионална и граѓанска солидарност и била наменета за избегнување на опасности; и (iii) оптоварувањето наметнато врз жалителот не било несразмерно.

50. Комисијата и Судот исто така сметаа дека „секоја работа или служба која е составен дел на вообичаените граѓански обврски“ вклучува: задолжителна служба како поротник (*Zarb Adami v. Malta*); задолжителна противпожарна служба или финансиски придонес што се плаќа наместо вршењето на службата (*Karlheinz Schmidt v. Germany*); обврската за вршење на бесплатен медицински преглед (*Reitmayr v. Austria*); обврската да се учествува во итна медицинска служба (*Steindell v. Germany*); или пак законската обврска што им се наметнала на компаниите во нивно својство како работодавачи да пресметуваат и задржуваат одредени даноци, придонеси за социјално

осигурување и сл. од платите и надниците на своите вработени (*Four Companies v. Austria*, одлука на Комисијата).

51. Критериумите што се користат за разграничување на концептот на задолжителна работа го вклучуваат поимот за тоа што е вообичаено при вршење на дејноста. Работата или трудот кои сами по себе се нормални може да станат абнормални доколку изборот на групите или поединците за нивно извршување се раководи според дискриминирачки фактори. Затоа, во случаите каде Судот констатира дека немало принудна или задолжителна работа во смисла на член 4, не мора да значи дека разгледуваните факти целосно излегуваат надвор од границите на член 4 и, оттука, на член 14 (*Van der Musselle v. Belgium*, § 43; *Zarb Adami v. Malta*, § 45). На пример, секоја неоправдана дискриминација помеѓу мажите и жените при наложување на граѓанските обврски претставува повреда на член 14 во врска со член 4 од Конвенцијата (*ibid.*, § 83; *Karlheinz Schmidt v. Germany*, § 29).

III. Позитивни обврски

52. Во *Siliadin v. France* Судот забележа дека, во однос на одредени одредби од Конвенцијата, како што се член 2, 3 и 8, фактот што државата се воздржува од прекршување на загарантираните права не е доволен за да се заклучи дека државата ги испочитувала обврските согласно член 1 од Конвенцијата (§ 77). Во врска со тоа, Судот верува дека ограничувањето на обврските од членот 4 од Конвенцијата само на директна акција на државните органи би било недоследно со меѓународните инструменти кои конкретно се бават со ова прашање и би ги направило неефективни (§ 89). Затоа Судот верува дека државите имаат позитивни обврски согласно член 4 од Конвенцијата.

A. Позитивна обврска да се воведат соодветна законска и административна рамка

53. Член 4 бара земјите-членки да ги криминализираат и ефективно да ги гонат сите дела насочени кон одржување на лицето во ситуација на ропство, ропска зависност или принудна или задолжителна работа (*C.N. v. the United Kingdom*, § 66; *Siliadin v. France*, § 112; *C.N. and V. v. France*, § 105). Со цел да ја испочитуваат оваа обврска, од земјите-членки се бара да воведат законска и административна рамка да ги забранат и казнат таквите дела (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 285).

54. Во конкретен контекст на трговија со луѓе, Судот подвлече дека Протоколот од Палермо и Конвенцијата за борба против трговија со луѓе упатуваат на потребата од сеопфатен приод за сузбивање на трговијата со луѓе, што вклучува и мерки за спречување на трговијата со луѓе и за заштита на жртвите, покрај мерките за казнување на трговците со луѓе. Според мислењето на Судот, било јасно од одредбите на овие два инструменти дека договорните држави, што ги вклучува речиси сите земји-членки на Советот на Европа, изградиле став дека само со комбинација од мерки што ги засегнуваат сите три аспекти може да бидат ефективни во борбата против трговијата со луѓе. Затоа, Судот нагласи дека обврската да се криминализира и да се гони трговијата со луѓе е само еден од аспектите од општиот потфат на земјите-членки за сузбивање на трговијата со луѓе и дека опсегот на позитивните обврски кои произлегуваат согласно член 4 мора да се разгледуваат во овој поширок контекст (*ibid.*).

55. Во врска со ова, Судот верува дека спектарот на гаранциите утврдени со националното законодавство мора да бидат соодветни за да се осигура практична и ефективна заштита на правата на жртвите или на потенцијалните жртви на трговијата со луѓе. Следствено, Судот сметаше дека, покрај мерките од кривичниот законик за казнување на трговците со луѓе, член 4 налага земјите-членки да воведат соодветни мерки за регулирање на дејностите кои често се користат како превез за трговијата со луѓе. Понатаму, имиграционите правила во земјите-членки мора [адекватно] да одговорат на релевантните грижи во врска со поттикнување, олеснување и толерирање на трговијата со луѓе (*ibid.*, § 284). Освен тоа, од државите се бара да обезбедат и релевантна обука за службени лица од полициските и имиграционите служби (*ibid.*, § 287).

56. Судот нагласи дека претходноспоменатите начела се подеднакво релевантни кога станува збор за трговија со луѓе и експлоатација на луѓето преку работа. Затоа Судот прифати дека трговијата со

луѓе опфаќа регрутирање на лица заради експлоатација, а пак експлоатацијата вклучува принудна работа. Судот подвлече, во тој поглед, дека член 4 став 2 од Конвенцијата имплицира позитивна обврска за државите да ја решат оваа категорија на трговијата со луѓе во форма на законска и регулаторна рамка која ќе овозможи спречување на трговијата со луѓе и нивна експлоатација преку [нивниот] труд, заштита на жртвите и истражување на дискутабилните случаи на трговија со луѓе од ваква природа, заедно со квалификација дека се работи за кривично дело и ефективно гонење на секој акт насочен кон задржување на лицето во таква ситуација (*Chowdury and Others v. Greece*, §§ 86-89 и 103-104).

57. Судот констатира дека законодавството што било на сила во релевантниот период не им овозможило на жалителите да имаат практична и ефективна заштита против постапувањето што спаѓа во делокругот на член 4 од Конвенцијата во *Siliadin v. France* (§ 148), во *C.N. and V. v. France* (§ 108), и во *C.N. v. the United Kingdom* (§ 76). Додека пак во *Rantsev v. Cyprus and Russia*, врз основа на доказите поднесени до Судот и имајќи ги во предвид границите на надлежноста на Русија согласно конкретните факти на случајот, Судот констатира дека гореспоменатиот недостатокот отсутствувал од законодавната и административната рамка на Русија во поглед на трговијата со луѓе (*Ibid.*, §§ 301-303; *V.F. v. France* (dec.); *J.A. v. France* (dec.)). Во горенаведениот случај, било констатирано дека Кипар извршил повреда на оваа обврска бидејќи, и покрај доказите за трговијата со луѓе на Кипар и загриженоста искажана во најразлични извештаи дека недостатоците во кипарските имиграциски политики и закони ја поттикнувале трговијата со жени во Кипар, визниот режим на оваа земја не и овозможил практична и ефективна заштита на ќерката на жалителот, г-ѓа Ранцева против трговија со луѓе и експлоатација (§§ 290-293). На ист начин, Судот сметаше дека законодавството што било во сила во релевантното време му овозможило на жалителот практична и ефективна заштита против трговијата со луѓе во *L.E. v. Greece*.

Б. Позитивна обврска да се преземат оперативни мерки

58. Член 4 од Конвенцијата може, во одредени околности, да бара од државите да преземат оперативни мерки за заштита на жртвите, или на потенцијалните жртви, од постапување со кое се повредува односниот член (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 286; *C.N. v. the United Kingdom*, § 67). Со цел позитивната обврска за преземање оперативни мерки да настане во околностите на определен случај, мора да се покаже дека државните органи биле свесни, или требало да бидат свесни, за околностите кои довеле до основано сомнение дека идентификуваното лице било или е во реален или непосреден ризик од тоа да стане подложено на постапување кое го повредува член 4 од Конвенцијата. Во случај на потврден одговор, ќе дојде до повреда на член 4 од Конвенцијата кога надлежните органи ќе пропуштат да ги преземат соодветните мерки во делокругот на нивните овластувања за да го отргнат лицето од таквата состојба или од таквата ситуација на ризик (*ibid.*).

59. Сепак, имајќи ги во предвид потешкотиите во вршењето на полициската активност во современите општества и оперативните избори што треба да се направат во поглед на приоритетите и ресурсите, обврската за преземање оперативни мерки мора да се толкува на начин што нема да се наметне невозможно или несразмерно оптоварување врз надлежните органи (*ibid.*, § 68; *Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 287).

60. Во *Rantsev v. Cyprus and Russia* разните пропусти на полицијата, пред сè, дополнително да истражи дали г-ѓа Ранцева била продавана, одлуката да ја предадат во старателство на М.А. и пропустот да ги испочитува разните одредби од домашните закони го наведоа Судот да констатира дека кипарските надлежни органи пропуштиле да преземат мерки да ја заштита г-ѓа Ранцева од трговијата со луѓе (§ 298).

61. Во *V.F. v. France* Судот, иако свесен за обемот на појавата на трговијата со Нигеријки во Франција и потешкотиите низ кои поминуваат овие лица кога сакаат да се појават пред надлежните органи за да добијат заштита, можеше само да забележи, во светло на околностите на случајот, дека жалителката не се обидела да ги контактира надлежните органи за својата ситуација. Затоа судот имал мислење дека доказите доставени од жалителката не биле доволни за да се покаже дека полициските органи знаеле или требало да знаат дека жалителката била жртва на мрежа за трговија со луѓе кога одлучиле да ја депортираат.

62. Во *Chowdury and Others v. Greece* Судот констатира дека Грција пропуштила да ги испочитува своите позитивни обврски бидејќи надлежните органи, кои од официјалните извештаи и од медиумите знаеле за ситуацијата во која се наоѓале мигрантските работници доволно пред да се случи инцидентот со пукањето во кој биле вмешани жалителите, пропуштиле да преземат соодветни мерки за спречување на трговијата со луѓе и да ги заштити жалителите (§§ 111-115).

В. Процесни обврски да се спроведе истрага

63. Член 4 од Конвенцијата подразбира процесна обврска да се спроведе истрага каде што постои основано сомневање дека дошло до повреда на правото на поединецот согласно тој член (*C.N. v. the United Kingdom*, § 69; *Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 288).

64. Судот подвлекол дека барањето за спроведување истрага не зависи од жалбата на жртвата или близок роднина, туку дека надлежните органи мора да делуваат на сопствена иницијатива веднаш штом добијат сознание за проблемот. Судот понатаму потврдил дека за истрагата да биде ефективна, мора да биде независна од лицата имплицирани во настаните и дека мора да може да доведе до идентификување и казнување на одговорните лица, обврска на средствата, а не на резултатот. Освен тоа, барањето за брзо реагирање и разумна експедитивност е имплицирано во сите случаи, но кога е возможно засегнатото лице да се отстрани од штетната ситуација, тогаш истрагата мора да се спроведе итно. Конечно, жртвата или близок роднина мора да се вклучат во процедурата во толкава мера колку што е потребно за да се заштити неговиот легитимен интерес (*ibid.*; *L.E. v. Greece*, § 68).

65. Во конкретниот контекст на трговија со луѓе, покрај обврската да се спроведе домашна истрага за настаните што се случуваат на нивната територија, земјите-членки исто така подлежат и на обврската, во случаите на прекугранична трговија со луѓе, да соработуваат ефективно со релевантните надлежни органи од другата засегната држава заради водење истрага на настаните што се случиле надвор од нивната територија (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 289).

66. Во *Rantsev v. Cyprus and Russia* Судот констатира дека руските надлежни органи пропуштиле да ја истражат можноста дали поединечни извршители или мрежи што делуваат во Русија биле вмешани во трговијата на г-ѓа Ранцева во Кипар (§ 308). Но, во *M. and Others v. Italy and Bulgaria*, Судот констатира дека околностите на случајот не довеле до трговија со луѓе, во која ситуација би се активирала одговорноста на бугарската држава доколку тргувањето би било започнато таму (§ 169). Во тој случај, Судот понатаму веруваше дека бугарските надлежни органи им помогнале на жалителите и дека одржувале постојан контакт и соработка со италијанските надлежни органи (§ 169).

67. Во *J. and Others v. Austria*, каде жалителите ја обжалиле одлуката на обвинителот да не поведе истрага во наводното кривично дело трговија со луѓе кое во странство го сториле лица кои не се државјани на земјата, Судот сметаше дека член 4 од Конвенцијата, согласно својот процесен сегмент, не бара од државите да овозможат универзална јурисдикција врз кривичното дело трговија со луѓе што ќе се изврши во странство. Во врска со тоа, Судот забележа дека Протоколот за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено со жени и деца, кој ја надополнува Конвенцијата на Обединетите Нации против транснационален организиран криминал не вели ништо по прашањето за надлежност, а пак Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговијата со луѓе само бара од државите потписнички да имаат надлежност врз сите кривични дела на трговија со луѓе што ќе се извршат на нивната територија, или пак од страна на или врз некој нивен државјанин (§ 114).

68. Во *Chowdury and Others v. Greece* Судот сметаше дека Грција пропуштила да ги испочитува своите процесни обврски, особено бидејќи обвинителот одбил да поведе постапка во поглед на дваесет и еден жалител по основ на тоа што своите жалби ги вложиле со задоцнување, без при тоа да го земе во предвид поширокиот проблем на трговијата со луѓе и принудна работа за која и се жалеле (§§ 117-121). Судот понатаму констатира дека домашните судови зазеле многу тесно гледиште за ситуацијата на жалителите, анализирајќи ја само од гледна точка дали ситуацијата претставувала ропска зависност, што како последица имало ниту еден од обвинетите да не биде осуден за трговијата со луѓе, па затоа и не се примениле соодветните казни (§§ 123-127).

Список на цитирани предмети

Судската пракса цитирана во овој водич се однесува на пресуди или одлуки донесени од Судот и на одлуки или извештаи на Европската комисија за човекови права („Комисијата“).

Освен ако не е поинаку наведено, сите упатувања се однесуваат на пресудите за основаност донесени од Судскиот совет. Скратувањето „(dec.)“ посочува дека цитатот се однесува на одлука [decision] на Судот, додека пак „[GC]“ посочува дека предметот бил разгледуван од Големиот судски совет [Grand Chamber].

Пресудите на Судскиот совет кои не биле правосилни во смисла на член 44 од Конвенцијата кога се финализираше оваа ажурирана верзија се означени со ѕвездичка (*) во списокот подолу. Членот 44 став 2 од Конвенцијата гласи: „Пресудата на Судскиот совет станува правосилна (а) кога страните ќе изјават дека нема да бараат предметот да се упати на Големиот судски совет; или (б) три месеци по датумот на пресудата, доколку не се побарало упатување на предметот до Големиот судски совет; или (в) кога Големиот судски совет ќе го отфрли барањето за упатување согласно член 43“. Во случаите кога Големиот судски совет ќе го прифати барањето за упатување, пресудата на Судскиот совет нема да стане правосилна, па со тоа и нема правно дејство; последователната пресуда на Големиот судски совет ќе биде правосилна.

Хиперлинковите до цитираните предмети во електронската верзија на Водичот се упатување кон HUDOC базата на податоци (<http://hudoc.echr.coe.int>) која овозможува пристап до судската пракса на Судот (пресудите и одлуките на Големиот судски совет, Судскиот совет и Комитетот, комуницираните предмети, советодавните мислења и правните резимеа од Информативната белешка за судската пракса) и на Комисијата (одлуки и извештаи), како и резолуциите на Комитетот на министри.

Судот ги носи своите пресуди и одлуки на англиски и/или француски, еден од неговите два официјални јазици. HUDOC содржи и преводи на голем број важни случаи на над триесет неофицијални јазици, како и линкови до приближно сто онлајн збирки на судската пракса подготвени од трети страни. Сите јазични верзии што се достапни за цитираните случаи се пристапни преку јазичето „Јазични верзии“ во HUDOC базата на податоци, јазиче што може да се најде откако ќе кликнете врз хиперлинкот на предметот.

—А—

Adigüzel v. Turkey (dec.) no. 7442/08, 6 февруари 2018

Antonov v. Russia (dec.), no. 38020/03, 3 ноември 2005

—В—

Bayatyan v. Armenia [GC], no. 23459/03, ECHR 2011

Bucha v. Slovakia (dec.), no. 43259/07, 20 септември 2011

—С—

C.N. v. the United Kingdom, no. 4239/08, 13 ноември 2012

C.N. and V. v. France, no. 67724/09, 11 октомври 2012

Chitos v. Greece, no. 51637/12, ECHR 2015

Chowdury and Others v. Greece, no. 21884/15, ECHR 2017

—D—

De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium, 18 јуни 1971, Series A no. 12

—F—

Floroiu v. Romania (dec.), no. 15303/10, 12 март 2013

Four Companies v. Austria, no. 7427/76, Одлука на Комисијата 27 септември 1976, Decisions and Reports (D.R. 7)

—G—

Graziani-Weiss v. Austria, no. 31950/06, 18 октомври 2011

—I—

I. v. Norway, no. 1468/62, Одлука на Комисијата 17 декември 1963

—J—

J. and Others v. Austria, no. 58216/12, 17 јануари 2017

J.A. v. France (dec.), no. 45310/11, 27 мај 2014

Johansen v. Norway, no. 10600/83, Одлука на Комисијата 14 октомври 1985, Decisions and Reports 44

—K—

Karlheinz Schmidt v. Germany, 18 јули 1994, Series A no. 291-B

—L—

L.E. v. Greece, no. 71545/12, 21 јануари 2016

Lazaridis v. Greece (dec.), no. 61838/14, 12 јануари 2016

—M—

M. and Others v. Italy and Bulgaria, no. 40020/03, 31 јули 2012

Meier v. Switzerland, no. 10109/14, ECHR 2016

Mihal v. Slovakia (dec.), no. 31303/08, 28 јуни 2011

—R—

Radi and Gherghina v. Romania (dec.), no. 34655/14, 5 јануари 2016

Rantsev v. Cyprus and Russia, no. 25965/04, ECHR 2010

Reitmayr v. Austria, no. 23866/94, Одлука на Комисијата 28 јуни 1995

—S—

S. v. Germany, no. 9686/82, Одлука на комисијата 4 октомври 1984, Decisions and Reports 39

Schuitemaker v. the Netherlands (dec.), no. 15906/98, 4 мај 2010

Seguin v. France (dec.), no. 42400/98, 7 Март 2000
Siliadin v. France, no. 73316/01, ECHR 2005-VII
Sokur v. Ukraine (dec.), no. 29439/02, 26 ноември 2002
Steindel v. Germany (dec.), no. 29878/07, 14 септември 2010
Stummer v. Austria [GC], no. 37452/02, ECHR 2011

—T—

Tibet Mentesh and Others v. Turkey, nos. 57818/10 and 4 others, 24 октомври 2017
Twenty-one detained persons v. Germany, nos. 3134/67 and 20 others, Одлука на Комисијата 6 април 1968, Collection 27

—V—

V.F. v. France (dec.), no. 7196/10, 29 ноември 2011
Van der Mussele v. Belgium, 23 ноември 1983, Series A no. 70
Van Droogenbroeck v. Belgium, 24 јуни 1982, Series A no. 50

—W—

W., X., Y., and Z. v. the United Kingdom, nos. 3435/67 and 3 others, Одлука на Комисијата 19 јули 1968, Collection 28

—X—

X. v. Germany, no. 8410/78, Одлука на Комисијата 13 декември 1979, Decisions and Reports 18

—Z—

Zarb Adami v. Malta, no. 17209/02, ECHR 2006-VIII
Zhelyazkov v. Bulgaria, no. 11332/04, 9 октомври 2012